

Nr 107.

Af herr vice talmannen **Staaft m. fl.**, om skrifvelse till *Kungl. Maj:t* angående rätt för staten och eventuellt äfven kommuner att expropriera vattenfall.

Vid riksdagarna 1908 och 1909 väcktes af undertecknad Staaft m. fl. motion i syfte att vinna utredning, i hvad mån och under hvilka villkor staten och eventuellt äfven kommuner må erhålla rätt till expropriation af vattenfall.

Motiveringen till 1908 års motion i förevarande ämne var af följande lydelse:

›Riksdagen anhöll sistlidna år i skrifvelse till Kungl. Maj:t om framläggande af förslag till ändamålsenliga lagbestämmelser i fråga om grunderna och sättet för bestämmande af lösen vid jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Emellertid vill det synas, som om expropriationslagstiftningen jämväl i annat afseende än det, som i denna skrifvelse berördes, tarfvade någon ändring.

Sålunda synes själfva rätten att expropriera, såvidt angår staten och måhända äfven kommunerna, i visst hänseende böra utvidgas. Expropriationsrättens omfång är i 1 § af kungl. förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof sålunda bestämd: ›Där Konungen pröfvar nödigt, att jord eller lägenhet, som enskild man, menighet eller inrättning tillhör, begagnas skall, antingen till rikets försvar, till allmän väg, bro, hamn eller lastningsplats, till torg eller gata i stad, till uttappning eller sänkning af sjö, till strömningsning, farled eller annan vattenledning, till allmän byggnad eller till dylikt allmänt behof, vare ägare

pliktig att afstå hvad för ändamålet fordras; njute dock den, som härigenom skada lider, ersättning därför.»

Denna bestämmelse är efter vår mening för snåft tilltagen. Sedan genom senare tidens uppfinningar å elektroteknikens område vårt å vattenfall ganska rika land erhållit möjlighet att i stor skala förse kommuner, industri och handverk med elektrisk kraft, spørjer man sig med stigande bekymmer, huruvida så, som det för närvarande är ställt med vattenfallen, landets invånare och produktion verkligen skola kunna få den nytta af ifrågavarande betydande vattenrikedom, som vederborde.

Förhållandet är ju nämligen, att allenast en mindre del af vattenfallen — enligt gjorda beräkningar cirka 12 å 14 procent af landets hela vattenfallskraft — befinner sig i statens ägo, medan återstoden, d. v. s. den vida öfvervägande delen, är underlagd privat äganderätt. Den frågan framställer sig då, huruvida det är sannolikt, att denna väldiga, i privat ägo befintliga kraft också kommer att användas på det för invånarne och produktionen mest förmånliga sätt och särskildt, huruvida man kan påräkna, att den kommer att tillhandahållas till skäligt pris.

I detta afseende måste man tyvärr hysa stora farhågor. Om vattenfallskraften, förmedlad genom de elektriska ledningarna, kunde sägas vara underkastad fri konkurrens, är det gifvet, att priset skulle röna hälsosam inverkan däraf. Men det förhåller sig tydligen icke så. Då kraften icke lämpligen och utan stora kostnader kan öfverföras annat än till viss utsträckning, blifver förhållandet i stort sedt, att hvarje vattenfallsägare ensam så att säga ekonomiskt behärskar ett visst kringliggande område, där icke konkurrensen, utan det faktiska monopolet kommer att råda.

Trots detta skulle det icke vara alldeles uteslutet, att konsumenterna kunde erhålla kraft för skäligt pris, om man finge förutsätta, att vattenfallen fått stanna i de ursprungliga ägarnes händer. Men en monopolartad förvärfskälla drager med in magnetisk styrka till sig spekulationen, och det är väl bekant, att spekulationen i vattenfall i vissa trakter af vårt land tagit stark fart. Får detta fortgå i afsevärd tid, torde all förhoppning vara ute, att vattenkraften, när den utnyttjas, skall betinga rimliga pris. Och hvad detta betyder i fråga om vår befolknings trefnad samt hela vår produktion och därmed våra möjligheter såsom industriidkande folk, behöfver ej sägas.

Under sådana förhållanden se vi ingen annan utväg, än att expropriationslagstiftningen undergår en sådan ändring, att vattenfall kunna, där det för den allmänna hushållningen finnes nyttigt, exproprieras. Huru-

vida några alldeles särskilda villkor för denna form af expropriation böra uppsättas, tilltro vi oss icke att afgöra, utan torde den frågan lämpligen upptagas vid den utredning, hvarom vi ärna anhålla.

Man kan spörja, huruvida ej en liknande nödvändighet visat sig i de många länder i Europa, där vattenfall förekomma. Det är då att märka, att i dessa länder i allmänhet helt andra rättsregler i förevarande afseende råda än hos oss. Vattenfallen äro där till stor del lagda under det allmänna. Visserligen anses det allmänna ej alltid hafva på lämpligt och allmännyttigt sätt begagnat sig af denna fördel, utan alltför släpphändt upplåtit vattenfall till den enskilda spekulationen. En lifig rörelse pågår därför i åtskilliga länder för rättelse härutinnan. Men hufvudsaken är likväl, att det allmänna har hand öfver en stor del af landets vattenkraft. I ett land åter, där vattenfallen i allmänhet utgöra enskild egendom, synes det första som måste göras vara att bereda möjlighet för det allmänna att till större utsträckning och för rimligt pris förvärfva vattenfall.

I denna framställning hafva vi visserligen i främsta rummet haft vår tanke riktad på staten. Dock torde det af lättbegripliga skäl jämväl böra komma under öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor kommuner böra erhålla möjlighet till expropriation af vattenfall.»

I 1909 års motion i ämnet åberopades jämväl denna motivering.

I anledning af förstberörda motion och annan motion med liknande syfte hemställde 1908 års lagutskott, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och under hvilka villkor staten och eventuellt äfven kommuner kunde erhålla rätt till expropriation af vattenfall.

Hvad utskottet sålunda hemställt bifölls af Andra kammaren utan votering, men afslogs af Första kammaren med 70 röster mot 43, hvilka afgåfvos för bifall.

Vid 1909 års riksdag förnyade lagutskottet sin år 1908 gjorda framställning. Lagutskottets förslag bifölls jämväl denna gång af Andra kammaren, men afslogs af Första kammaren utan votering.

Under åberopande af ofvan anförda motivering tillika med de af lagutskottet för dess nämnda framställningar anförda skäl, tillåta vi oss hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad

mån och under hvilka villkor staten och eventuellt äfven kommuner må erhålla rätt till expropriation af vattenfall.

Stockholm den 25 januari 1910.

Karl Staaff.

Fridtjuf Berg.

Jakob Pettersson.

Ad. Wiklund.

D. Persson
i Tällberg.

E. A. Nilson.

Carl Jansson.
i Edsbäcken

G. Jansson.

J. Bromée.

K. G. Karlsson.

Th. af Callerholm.

Carl Carlson Bonde.

Johan Ericsson.

S. H. Kvarnzelius.

L. Gust. Broomé.

Frithiof Söderbergh.

Joh. Ström.

Ernst Beckman.

Axel Schotte.

Karl Starbäck.